Urak és szolgák
Kosztolányi Dezső: Édes Anna

A foglalkozás időtartama: 90 perc

Foglalkozás a Kosztolányi Dezső: Édes Anna című kisfilmhez

A regény finoman és aprólékosan, a történelmi és politikai környezetre is reflektálva mutatja be, miért volt Anna tette elkerülhetetlen. A kisfilm a történetből kiragadott pillanatokon keresztül igyekszik képet adni az alá-fölé rendelt viszony különböző aspektusairól. Az elnyomás, elfojtás, manipuláció, érzelmi zsarolás és a freudi lélektan kérdései vizsgálhatók annak megértése céljából, hogy milyen hatással van az emberi lélekre az elnyomás és a bántalmazás. De ha már itt tartunk: mi számít bántásnak? Észrevesszük-e egyáltalán, amikor megtörténik körülöttünk?

Célcsoport	11–12. évfolyam
Időkeret	90 perc
Drámás fókusz	Milyen hatással van az emberi lélekre az elnyomás, a bántalmazás?
Téma és tanulási terület	Bántás, bántalmazás, „a szolgáló” és „a gazda” kérdésköre, a bántalmazó és a bántalmazott között kialakuló „kapcsolat” vizsgálata. A női szerepek, nőképek, a nők helyzetének kérdése.
Főbb kompetenciák	Gondolkodás kompetenciái, önkifejezés kompetenciái
TUDÁS (Mit emelünk ki a műből?)	Ismerje meg az abúzus jelenségét a különböző alá- és fölérendelt viszonyok kapcsán.
KÉPESSÉG (Milyen változást szeretnénk eredményezni?)	Szülessen meg benne a hajlandóság és a vágy az adott helyzet megváltoztatására. Használja ezen képességét döntési helyzetben, a következmények kiértékelésének segítségével!
ATTITUDE (Milyen viszonyt hozunk létre a művel?)	Érezzen empátiát az embertársai iránt, ismerje fel az abúzus jelenségét, merjen kiállni saját magáért és másokért és törekedjen arra, hogy minél kevesebb ilyen eset történjen a hétköznapokban.
Gyakorlatok összefoglaló ismertetése – módszertan – élmény	A kisfilmben látott helyzeteken túl kitalálunk és felmutatunk olyan szituációkat, amiben szerintünk Anna, illetve Vizyné bántalmazás áldozata lett. A bántalmazás legkisebb jeleit keressük. Azt is megvizsgáljuk, hogy milyen viszonyban van Anna és Vizyné? Milyen minőségű kötődés alakulhat ki a bántalmazó és a bántalmazott között? Minek

	látják egymást, kik ők egymásnak? Formák: - kiscsoportos állókép készítése - egész csoportos szerepjáték - egyéni szerepjáték - némajáték
Eszközigény	egy pohár, egy lepedő, egy kés (preparált – ne legyen se éle, se hegye!)

A film alapjául szolgáló irodalmi műhöz való viszony jele: ß	**Konvenciók típusa jele: ¤**	**Fejleszteni kívánt kompetenciaterület jele: #**
● 5-legközelebbi ● 1-legtávolabbi	● szóbeli (SZ) ● írásos (Í) ● vizuális (V) ● performatív (P)	● digitális (D) ● személyes és társas (SZT) ● önkifejezés (Ö) ● munkavállalói (M) ● tanulás (T) ● kommunikációs (K) ● gondolkodás (G)
További jelmagyarázat az óravázlatokhoz: ● Az oktatók ***dőlt betűvel*** olvashatják az egyes foglalkozáselemek célját. ● A tanári narrációkat **„IDÉZŐJELBE TETT SZÖVEGRÉSZEK”** jelölik.		

1. Bevezetés 5 perc

ß: 1
¤: SZ
#: K

A cél ismertetni a diákokkal, hogy mi fog történni a mai órán.

„A mai órán Kosztolányi Dezső *Édes Anna* című műve és a címszereplő, Anna lesz játékunk középpontjában. Egy olyan időben játszódik, amikor vannak gazdák és vannak cselédek.
Kérdés:

- Ez napjainkban hogyan van szerintetek? Vannak-e ma urak, gazdák és vannak-e szolgák?
- Manapság hol van olyan helyzet, amikor alá-fölé rendelt viszonyba kerül két ember? Mik lehetnek ezek?
- Van-e olyan viszony, amiben azt kérik az embertől, hogy »Ne gondolkozz, csak végezd a dolgod!«, »Tedd amit mondok és maradj csendben…« Mikor?”

2. Édes Anna – asszociáció 3 perc

ß: 3
¤: SZ
#: K

A cél kapcsolatot teremteni a regénnyel.

Szabad asszociációs gyakorlatot csinálunk körben ülve. Egy, vagy akár több szavas válaszok is elképzelhetőek, mindenesetre elég egyetlen szót mondani.

„*Édes Anna*: kinek mi jut erről eszébe? Az is lehet válasz, hogy az égvilágon semmi."

3. A kezdet és a vég 3 perc

ß: 5
¤: V
#: G

A film első részének levetítése.

„Megmutatom a film első részét, aztán megbeszéljük a látottakat."

4. Reflexió 5 perc

ß: 1
¤: SZ
#: SZT

A feladat a filmmel kapcsolatos kérdések, észrevételek megvitatása.

„Kérdések:
- Mit láttunk?
- Mit jelent a visszafelé pörgő óra?
- Miért érintheti olyan mélyen Annát az, amikor a fiú táncol egy másik nővel?
- Miért falja fel a piskótát?
- A gazdasszonya azt mondta »Nem erőszakoskodom…« Ez igaz?
- Miért marad cseléd Anna, miközben férjhez mehetne?

5. A kezdet és a vég II. 3 perc

ß: 5
¤: V
#: G

A film második részének levetítése.

„Nézzük meg az elejétől a filmet!"

6. Reflexió 5 perc

ß: 1
¤: SZ
#: SZT

A filmmel kapcsolatos kérdések, észrevételek megvitatása.

„Kérdések:

- Mi az a fehér por, a gyógyszer, amit Annának meg kell innia?
- Nem kér piskótát – azt mondja, nem szereti, miközben azt látjuk, hogy felfalja. Miért?”

7. Az út kezdete 6 perc

ß: 1
¤: P
#: SZT

Bemelegítő játék, aminek célja a témára, illetve a színházi munkaformára való ráhangolódás.

„A film úgy ért véget, hogy Anna megérkezett Vizyék házához. Sétált a Krisztina körúton, közben nézte az őt körülvevő világot. Engem az érdekelne, hogy mit láthatott maga körül, miközben ezt gondolta: »ez olyan világ, amiben vannak urak és vannak szolgák«. Váljunk szét három csoportra és a csoportoktól azt kérem, hogy készítsenek egy-egy állóképet, ami egy utcai pillanatot ábrázol: azt a pillanatot, amit Anna csak külső szemlélőként meglátott, és amiről a fenti gondolat jutott eszébe. Azt kérem, hogy emberek szerepeljenek a képen, ne tárgyak vagy állatok!”

8. Reflexió és értelmezés 15 perc

ß: 1
¤: SZ
#: SZT

A feladat az elkészült jelenetek bemutatása, elemzése.

Az elkészült képeket egyesével megnézzük és elemezzük. Közben az elemzés alatt vagy akár a három tabló megtekintése után kérjük azt, hogy az éppen játszó csoport, illetve a nézők fejezzék be azt a mondatot, hogy: „ez olyan világ, ahol/amiben/aminek…”! Ez azért érdekes, mert sokkal színesebb, illetve részletesebb válaszokat fogunk kapni, mint az a tételmondat, amiből az elején kiindultunk.

SZÜNET

9. Cseppek a pohárban 8 perc

ß: 3
¤: P
#: SZT

A cél Anna figurájának megértése, a bántalmazás jelenségének vizsgálata.

„Mi történt a házban, ami oda sodorta ezt a 19 éves lányt, hogy megölje a gazdáit?

Egyszer csak jött az utolsó csepp pohárban… valami eltört Annában: feltorlódott és túlcsordult. Engem ezek az egymásra épülő apróságok érdekelnének most. Nem az utolsó, hanem több megelőző apró csepp. Találjunk ki olyan helyzeteket, amire mi azt mondanánk, hogy az már a bántalmazás kategóriájába esik, de Anna mégsem érezte annak. A minimumát keressük a verbális, lelki bántalmazásnak – egyik helyzetben sem érhettek hozzá, tehát nem testi bántalmazásról van szó.
Azt kérem, hogy váljunk szét három kisebb csoportra! Egy mozgókép létrehozása lenne a feladat, de csak egy mondat szerepeljen benne. A jelenet ismételhető legyen és ne legyen hosszabb, mint 30 másodperc! Egy állóképből induljon, egy állókép legyen a vége, a kettő között pedig mozgássor legyen, egyetlen mondattal valamely pontján!”

10. Reflexió 7 perc

ß: 1
¤: SZ
#: SZT

Az elkészült jelenetek bemutatása, elemzése.

„A csoportokat egyesével fogjuk megnézni és minden jelenet után megbeszéljük, hogy mit is láttunk, illetve mi volt az alapgondolat, ami mentén elindultak.”

11. Egy hétköznapi tárgy – asszociációs játék 5 perc

ß: 3
¤: SZ
#: K

A cél mélyebb kapcsolatot teremteni a történet tárgyi világával, elgondolkodni a tárgyak értékéről.

Ez a játék hosszabb, részletesebb felvezetést igényel, több szakaszból áll és érdemes rá időt hagyni. A foglalkozásvezető egy poharat tesz a kör közepére.

„Mi ez? Mire jó ez? Mire lehet használni? Mit gondolunk róla?”

Beszélgetünk a válaszok kapcsán.

„Mit gondoltok erről a pohárról, ha azt mondom, hogy ez az a pohár, amiből Anna a fehér port megitta, azaz benne volt az a szer, ami a terhességét megszakította? Mit gondoltok most a pohárról?”

Beszélgetünk a válaszok kapcsán.

„Ha azt mondom, hogy azóta elmosták, tiszta, visszakerült a konyhaszekrénybe, de ez az a pohár, innátok belőle?”

(Megjegyzés: Lesz olyan, aki azt fogja mondani, hogy „persze, ez csak egy pohár”, és lesz, aki azt fogja mondani, hogy „ki van zárva, ez nem csak egy pohár”. Az a cél, hogy kicsit elvontabban gondolkodjunk és feltárjuk, hogy többféle válasz is adható erre a kérdésre.)

A foglalkozásvezető egy fehér lepedőt és egy kést tesz a pohár mellé.

(Megjegyzés: A kés kellék-kés kell hogy legyen, olyan, aminek nincs hegye és éle, mivel elképzelhető, hogy a játék során a játszók kézbe veszik majd. Ha nem áll rendelkezésre ilyen, vagy a gondolattól is ódzkodunk, hogy az iskolába késnek tűnő tárgyat hozzunk, akkor ki is lehet hagyni, vagy egy jelzésértékű tárgyat használunk, mint egy vonalzó.)

„Itt van még két tárgy. Egy lepedő és egy kés.”

12. Vihar előtti csend 8 perc

ß: 3
¤: P
#: SZT

A cél egy szimbólumokkal teli játék létrehozása, ezáltal az absztrakt gondolkodás elősegítése, a közösen szerzett tapasztalatok egyéni megjelenítése.

„Azt kérem, hogy maradjatok a már meglévő három csoportban és nézzük meg együtt a gyilkosság előtti napokat! Itt van egy pohár, egy kés és egy lepedő, ami arra vár, hogy összehajtogassák. Arra kérném a csapatokat, hogy ismét találjanak ki egy néma jelenetet, amiben ezúttal nem lehet egyetlen mondat sem – lehet benne azonban egy hang (bármilyen)! Valahol a jelenet alatt megjelenik ez a hanghatás.
A helyzet a következő: a gyilkosság napján vagyunk, azon az estén, amikor megtörtént az esemény. A három tárgyat lehet használni, de mindegyiket csak egy jelenetben – egy jelenetben csak egy szereplő lehet, aki egy tárgyat használhat: Vizy Kornél, Vizyné és Anna. Ki és mire használta ezeket a tárgyakat? Ez az a pohár, amiből Anna a fehér port megitta. Ez az a kés, amivel Anna meg fogja ölni a házaspárt. A lepedő is ide tartozik. Mindegyik csapat választhat egy szereplőt és hozzá egy kelléket a háromból.”

(Megjegyzés: Ha nem szeretnénk ilyen megkötéseket tenni, vagy csak egy vagy két tárgyat használunk, akkor bármelyik csapat használhatja bármelyik tárgyat és lehet akár ugyanaz a szereplő a jelenet középpontjában.)

13. Bemutatás és reflexió 7 perc

ß: 1
¤: SZ
#: SZT

A feladat a jelenetek megtekintése, közös megbeszélés és a színházi jelek megfejtése.

A jeleneteket megnézzük és közösen elemezzük.

14. Lezárás – befejezetlen mondat 5 perc

ß: 1
¤: SZ
#: G

Gondolatok összegzése, elköszönés.

„Köszönöm a játékot! Azon gondolkodtam, hogy szerintetek mi esne jól ennek a lánynak? 19 éves és cseléd. Ez a dolga. De vajon van-e egy olyan mondat vagy szó, amit valamikor az élete során szeretett volna hallani? Azt kérem, hogy ha van valakinek ilyen szó vagy mondat a fejében, az mondja ki hangosan egyes szám első személyben!”